

Wykład 4

Udowodnimy teraz, że jeśli U, W są podprzetrzeniami skończenie wymiarowej przestrzeni V to zachodzi wzór:

$$\dim(U + W) = \dim U + \dim W - \dim(U \cap W)$$

Rzeczywiście $U \cap W$ jest podprzetrzeniem przestrzeni U i W , a więc $U \cap W$ jest skończenie wymiarowa. Przestrzeń $U \cap W$ posiada, więc skończoną bazę $v_1, \dots, v_k$. Zgodnie z twierdzeniem Steinitza bazę tę można uzupełnić do baz przestrzeni U i przestrzeni W . Istnieją, więc wektory $u_1, \dots, u_n$ i $w_1, \dots, w_m$, że:

$v_1, \dots, v_k, u_1, \dots, u_n$ jest bazą przestrzeni U ,

$v_1, \dots, v_k, w_1, \dots, w_m$ jest bazą przestrzeni W .

Do dowodu powyższej równości wystarczy sprawdzić, że układ

$v_1, \dots, v_k, u_1, \dots, u_n, w_1, \dots, w_m$ jest bazą przestrzeni $U + W$.

Jeśli $x \in U + W$ to $x = u + w$, gdzie $u \in U$, $w \in W$, wtedy u jest liniową kombinacją wektorów $v_1, \dots, v_k, u_1, \dots, u_n$, a w liniową kombinacją wektorów $v_1, \dots, v_k, w_1, \dots, w_m$, a zatem wektor x jest liniową kombinacją wektorów $v_1, \dots, v_k, u_1, \dots, u_n, w_1, \dots, w_m$. Sprawdźmy teraz liniową niezależność. Rozważmy równanie:

$$\alpha_1 v_1 + \dots + \alpha_k v_k + \beta_1 u_1 + \dots + \beta_n u_n + \gamma_1 w_1 + \dots + \gamma_m w_m = \mathbf{0}$$

ponieważ $w_i \notin U$ to $\gamma_1 = \dots = \gamma_m = 0$ i nasza równość przybiera postać:

$$\alpha_1 v_1 + \dots + \alpha_k v_k + \beta_1 u_1 + \dots + \beta_n u_n = \mathbf{0}$$

ale wektory $v_1, \dots, v_k, u_1, \dots, u_n$ są liniowo niezależne, więc $\alpha_1 = \dots = \alpha_k = \beta_1 = \dots = \beta_n = 0$ i udowodniliśmy liniową niezależność.

Przykład Wyznamy bazy i wymiary przestrzeni $U, V, U \cap V, U + V$, gdzie:

$$U = \text{Lin}\{(1, 2, 1, 1), (0, 1, 1, -1), (1, 3, 2, 0), (2, 6, 4, 0)\}$$

$$V = \text{Lin}\{(1, 1, 0, 0), (0, 0, 1, 1), (2, 3, 2, 2)\}$$

Przestrzeń U składa się z wszystkich wektorów, które można zapisać w postaci $\alpha(1, 2, 1, 1) + \beta(0, 1, 1, -1) + \gamma(1, 2, 2, 0) + \delta(2, 5, 4, 0)$, dla $\alpha, \beta, \gamma, \delta \in \mathbb{R}$. Jeśli jeden z wektorów jest liniowo zależny od pozostałych to można go z zestawu wektorów generujących U wykreślić. Zatem znalezienie bazy tej przestrzeni jest równoważne ze znalezieniem maksymalnego zbioru liniowo niezależnego w zbiorze wektorów $\{(1, 2, 1, 1), (0, 1, 1, -1), (1, 2, 2, 0), (2, 5, 4, 0)\}$. Zestawmy nasze wektory w macierz:

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & -1 \\ 1 & 3 & 2 & 0 \\ 2 & 6 & 4 & 0 \end{bmatrix}$$

wtedy operacje elementarne na wierszach tej macierzy odpowiadają operacjom na wektorach.

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & -1 \\ 1 & 3 & 2 & 0 \\ 2 & 6 & 4 & 0 \end{bmatrix} \xrightarrow[w_4-2w_1]{w_3-w_1} \begin{bmatrix} 1 & 2 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & -1 \\ 0 & 1 & 1 & -1 \\ 0 & 2 & 2 & -2 \end{bmatrix} \xrightarrow[w_3-w_2]{w_4-2w_2} \begin{bmatrix} 1 & 2 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & -1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

zatem bazą przestrzeni U są wektory $(1, 2, 1, 1)$, $(0, 1, 1, -1)$, a jej wymiar jest równy 2 (zauważmy, że wymiar tej przestrzeni jest równy rzędowi macierzy). Obliczmy teraz wymiar przestrzeni V :

$$\begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \\ 2 & 3 & 2 & 2 \end{bmatrix} \xrightarrow[w_3-2w_2]{w_3-2w_1} \begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

i ponieważ rząd tej macierzy jest równy 3 to wektory $(1, 1, 0, 0)$, $(0, 0, 1, 1)$, $(0, 1, 0, 0)$ są liniowo niezależne. Zatem wymiar przestrzeni V jest równy 3. Zajmiemy się teraz przestrzenią $U + V$. Nietrudno zauważyć, że:

$$U + V = \text{Lin}\{(1, 2, 1, 1), (0, 1, 1, -1), (1, 1, 0, 0), (0, 0, 1, 1), (0, 1, 0, 0)\}$$

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & -1 \\ 1 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

rząd tej macierzy jest równy 4, więc $\dim(U + V) = 4$. Ze wzoru

$$\dim(U + W) = \dim U + \dim W - \dim(U \cap W)$$

otrzymujemy: $\dim(U \cap W) = 1$.

Zadanie Wyznaczyć wszystkie podprzestrzenie przestrzeni $\mathbb{R}$ (nad ciałem $\mathbb{R}$).

Rozwiązanie Ponieważ $\dim \mathbb{R} = 1$ to każda podprzestrzeń ma wymiar 0 lub 1. Jeśli wymiar podprzestrzeni jest równy 0 to podprzestrzeń jest zerowa, jeśli wymiar jest równy 1 to podprzestrzeń pokrywa się z $\mathbb{R}$, a więc $\mathbb{R}$ ma tylko dwie podprzestrzenie.

Niech $B = \{b_1, \dots, b_n\}$ będzie bazą przestrzeni liniowej V . Wtedy każdy wektor $v \in V$ da się jednoznacznie zapisać w postaci kombinacji liniowej wektorów $b_1, \dots, b_n$, zatem istnieją skalary $k_1, \dots, k_n$, że $v = k_1v_1 + \dots + k_nv_n$. Skalary $k_1, \dots, k_n$ nazywamy współrzędnymi wektora v względem bazy B i piszemy $v = (k_1, \dots, k_n)_B$.

Przekształcenia liniowe

Niech V i W będą przestrzeniami liniowymi nad tym samym ciałem K .
Przekształcenie:

$$f : V \rightarrow W$$

nazywać będziemy **przekształceniem liniowym** przestrzeni V w przestrzeń W jeśli:

$$\forall v_1, v_2 \in V \quad f(v_1 + v_2) = f(v_1) + f(v_2),$$

oraz

$$\forall v \in V \forall k \in K \quad f(kv) = kf(v)$$

Prostą konsekwencją tej definicji jest fakt, że $f(\mathbf{0}) = \mathbf{0}$. Rzeczywiście $f(\mathbf{0}) = f(\mathbf{0} + \mathbf{0}) = f(\mathbf{0}) + f(\mathbf{0})$ stąd wynika, że $f(\mathbf{0}) = \mathbf{0}$.

Przykład Dla dowolnych przestrzeni liniowych U, V nad tym samym ciałem przekształcenie $\Theta(v) = \mathbf{0}$ jest przekształceniem liniowym. Przekształcenie to nazywamy **przekształceniem zerowym**.

Zadanie Udowodnić, że funkcja:

$$f : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^2 \\ f(x, y, z) = (x + y, x - y)$$

jest przekształceniem liniowym.

Przykład Funkcja $\Phi : \mathbb{R}[x] \rightarrow \mathbb{R}[x]$, dana wzorem $\Phi(g) = g'$ jest przekształceniem liniowym.

Przekształcenie liniowe nazywane jest również **homomorfizmem** przestrzeni liniowych. Przekształcenie liniowe, które przekształca przestrzeń V w siebie nazywać będziemy **operatorem liniowym**. Jeśli przekształcenie liniowe przestrzeni liniowych jest również bijekcją to nazywać je będziemy **izomorfizmem** przestrzeni liniowych.

Zadanie Udowodnić, że funkcja $f : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$, zadana wzorem $f(x, y, z) = (x + y + z, y + z, z)$ jest izomorfizmem przestrzeni $\mathbb{R}^3$ na siebie.

Niech V będzie przestrzenią liniową nad ciałem K , wtedy przekształcenie liniowe, które przekształca V w K (jako jednowymiarową przestrzeń) nazywamy **funkcjonałem liniowym**

Przykład Funkcja $f : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}$ dana wzorem $f(x, y, z) = x + y + z$ jest przykładem funkcyjonału liniowego.

Jeśli V i W są przestrzeniami liniowymi nad tym samym ciałem K to przez $\text{Hom}(V, W)$ oznaczamy zbiór wszystkich przekształceń liniowych V w W .

Zadanie Wyznaczyć $\text{Hom}(\mathbb{R}, \mathbb{R})$.

Rozwiązanie Weźmy $f \in \text{Hom}(\mathbb{R}, \mathbb{R})$ i przyjmijmy $a := f(1)$. Wtedy mamy $f(x) = f(x \cdot 1) = xf(1) = xa$ dla każdego $x \in \mathbb{R}$. Zatem każdy operator liniowy w przestrzeni $\mathbb{R}$ jest funkcją $f(x) = ax$.

W zbiorze $\text{Hom}(V, W)$ można wprowadzić działania dodawania homomorfizmów i mnożenia homomorfizmu przez skalar. Sumą funkcji $f(x)$ i $g(x)$ jest funkcja $f(x) + g(x)$, a iloczynem liczby k przez funkcję $f(x)$ jest funkcja $kf(x)$. Zbiór $\text{Hom}(V, W)$ z tak określonymi działaniami jest przestrzenią liniową nad ciałem K .

Zadanie Udowodnić, że przestrzeń $\text{Hom}(\mathbb{R}, \mathbb{R})$ jest izomorficzna z przestrzenią $\mathbb{R}$.

Rozwiązanie Jak stwierdziliśmy wcześniej zbiór $\text{Hom}(\mathbb{R}, \mathbb{R})$ składa się z funkcji $f(x) = ax$. Niech $f(x) = ax$, $g(x) = bx$, wtedy $f(x) + g(x) = (a + b)x$, $kf(x) = kax$. Zatem przekształcenie, które każdej funkcji $f(x) = ax$ przyporządkowuje liczbę a jest poszukiwanym przez nas izomorfizmem.

Twierdzenie 1 Niech V będzie przestrzenią liniową nad ciałem K i niech $\dim V = n < \infty$. Wtedy przestrzeń V jest izomorficzna z przestrzenią K^n .

Dowód Ponieważ wymiar przestrzeni V jest równy n to w V istnieje baza składająca się z n wektorów. Niech $B = \{b_1, \dots, b_n\}$ będzie jakąkolwiek bazą przestrzeni V . Wtedy każdemu wektorowi można przyporządkować jego współrzędne $(k_1, \dots, k_n)_B$ względem bazy B . Zatem naszym odwzorowaniem jest funkcja:

$$(k_1, \dots, k_n)_B \rightarrow (k_1, \dots, k_n)$$

Twierdzenie 2 Niech V będzie przestrzenią liniową nad ciałem K i niech $B = \{b_1, \dots, b_n\}$ będzie bazą przestrzeni V . Wtedy dla dowolnej przestrzeni W nad ciałem K i dla dowolnego układu wektorów $w_1, \dots, w_n \in W$ istnieje dokładnie jedno przekształcenie liniowe $f : V \rightarrow W$, że $f(b_1) = w_1, \dots, f(b_n) = w_n$.

Dowód Niech $v \in V$ wtedy istnieją skalary $k_1, \dots, k_n$, że $v = k_1v_1 + \dots + k_nv_n$. Wtedy nasze przekształcenie f dane jest w następujący sposób:

$$f(k_1v_1 + \dots + k_nv_n) = k_1w_1 + \dots + k_nw_n$$

Jądro i obraz przekształcenia liniowego

Niech f będzie przekształceniem liniowym przestrzeni V w przestrzeń W . Wtedy zbiór tych wektorów v , dla których $f(v) = \mathbf{0}$ nazywamy **jądrem przekształcenia** f i oznaczamy go przez $\text{Ker}(f)$. Mamy zatem:

$$\text{Ker}(f) = \{v \in V : f(v) = \mathbf{0}\}$$

Obrazem przekształcenia f nazywamy zbiór takich elementów $w \in W$, dla których istnieje $v \in V$, że $f(v) = w$ i oznaczamy go przez $\text{Im}(f)$.

Twierdzenie 3 *Niech $f : V \rightarrow W$ będzie przekształceniem liniowym. Wtedy $\text{Ker}(f)$ jest podprzestrzenią przestrzeni V , a $\text{Im}(f)$ jest podprzestrzenią przestrzeni W .*

Dowód Jeśli $u, v \in \text{Ker}(f)$ to $f(u) = f(v) = \mathbf{0}$ i mamy:

$$f(u + v) = f(u) + f(v) = \mathbf{0} + \mathbf{0} = \mathbf{0}$$

zatem $u + v \in \text{Ker}(f)$. Drugi z warunków podprzestrzeni sprawdza się podobnie.

Weźmy teraz $w_1, w_2 \in \text{Im}(f)$, wtedy istnieją $v_1, v_2 \in V$, że $f(v_1) = w_1$, $f(v_2) = w_2$ i mamy $w_1 + w_2 = f(v_1) + f(v_2) = f(v_1 + v_2) \in \text{Im}(f)$.